

Málnási Ferenc

Beszélgetések a barátságról

MACROBIUS: BARÁTI BESZÉLGETÉSEK

(A Saturnus-ünnep)

Fordította, a bevezetőt írta és a jegyzeteket összeállította Szabó György

Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2003

Ambrosius Macrobius Theodosius az i. sz. IV. század végén és az V. század elején élt, s alig néhány személyes vonatkozású adat maradt fenn róla. Nem volt római származású, „idegen ég” alatt (Afrikában?) születhetett, Hispániában a hadsereg kötelékében töltött be magas tisztséget, császári főkamrás is volt. Három művéről van tudomásunk, közülük a legfontosabb a töredékben ránk maradt *Saturnalia*. A Saturnus-ünnep i. e. 217-től körvonalazódik, Saturnus Latium legendás királya idején, akinek uralkodását a jólét, a béke jellemezte, ő tanította meg a rómaiakat a földművelés művészetére. Ünnepe az volt a szokás, hogy elomlottak a társadalmi válaszfalak: a rabszolgák együtt étkeztek gazdáikkal, annak a kornak az emlékére, amikor még nem alakultak ki a társadalmi osztályok. Az ünnep idejére szünetelt a hadakozás, zárva voltak az iskolák, s az emberek apró ajándéktárgyakkal lepték meg egymást. Az ünnep hét napig tartott: december 17-től 23-ig.

Macrobius a Saturnus-ünnepből vette műve keretét, a hét könyvre való felosztás is talán utalás az ünnep időtartamára. Macrobius célja volt, hogy fiát, Eustachiuszt gazdagítsa tudásban mindazzal, amit a görög és a római kultúra alkotott, oktatni, nevelni akart, mindazzal, amit tömérdék szerzőtől egy élet munkájával gyűjtött össze. Eljárását a méhekéhez hasonlítja, amelyek sok-sok virág ízét, aromáját szívják ki és alakítják át színmézzé.

A bevezetés után Macrobius ismerteti műve tervezetét, elmondja, hogy Vettius Praetextatus házában, a Saturnus-ünnepen több előkelő és művelt római gyűlt össze, és beszélgetett különféle témákról. A beszélgetésben többen vesznek részt, pl. a régi pogány vallás hívei, szónok, tanár, orvos, egy egykori ökölvívó, öreg és fiatal, római, görög, afrikai, magasabb és alacsonyabb rangú személyek, s az a sokrétű szereplőgárda a lehető legváltozatosabb témákról beszélget.

Az egyik beszélgetésben pl. azt tudjuk meg, hogy az athéniak naplementétől a következő naplementéig számítják a napot, a rómaiak pedig éjféltől éjfélig. „...a harmatos Éj fordul fele útján, / S már a kelő Napnak lihegő lova rám fúj irigyen...” (Vergilius). Szó esik a ruhaviseletről, pl. arról, hogy a *toga praetexta* (egy 5x3 méteres fehér gyapjuszövet, felső ruhadarab) hivatali viselet volt, de az et-

ruszkok elleni háborúban egy 14 éves fiút vitézségéért, aranyos boglárral és egy új praetextával ajándékoztak meg, azóta gyermekek is viselik.

A rabszolga is ember c. fejezetben a beszélgetők a címbe emelt állítást bizonygatják, s több példa felsorolása után következtetésük: inkább tiszteljenek, mintsem féljenek tőled. Több pozitív példát is említenek: pl. egy rabszolga feláldozta magát ura ruhájába öltözve, másik nem árulta el gazdája félrelépését, egy harmadik meggyilkolt gazdája teteme fölött saját hasát hasította fel. Ide vonták Diogenész esetét, aki rabszolgasorsba jutott, és amikor meg akarta őt vásárolni egy korinthoszi férfi, érdeklődött, hogy mi a mestersége. „Tudok parancsolni a szabad embereknek” — válaszolta Diogenész. A férfi megvásárolta őt, és szabadon bocsátotta, majd rábízta fiai nevelését: „Vedd át a fiaimat és parancsolj nekik.”

Egy másik beszélgetés során különböző személyek tréfás mondásait idézik a beszélgetők. Pl. Cicero, amikor vejét, egy kis termetű embert, meglátta karddal felővezve, megkérdezte: „Ki kötötte oda a vejemet a kardhoz?” Augustus, értesülve, hogy Heródes megölette a két éven aluli gyermekeket, köztük saját fiát is, megjegyezte: „Inkább szeretnék Heródes disznaja lenni, mint a fia.” Egy kereskedő azt kérdezte, hogy üzlettársával miképpen oszthat ketté egy hajót. „Ha kettévágod, sem neked nem lesz hajód, sem neki” — tanácsolták neki.

Írók, színészek mondásaiból, pl. Publius verssoraiból is idézeteket olvashatunk Macrobius könyvében: Úgy barátokozz valakivel, hogy gondoldj arra: ellenség lehet belőle. Az örökösök sírása álcázott nevetés. A túlságosan sok vitatkozásban elvész az igazság. A veszedelmet sohasem lehet legyőzni veszedelem nélkül.

Rögtön ezután a borról és más testi élvezetekről olvashatunk, majd a rómaiak fényűző étkezéséről: „A vacsora pedig ez volt: tengeri sün, nyers osztriga, amennyit akartak, óriáskagyló, tövises kagyló, fenyőrigó spárgakörítéssel, hízott tyúk, fekete és fehér tengeri makk, tengeri csalán, fűgész, kecske és vaddisznó felsár, lisztbe forgatott hizlalt szárnyas, fenyőrigó. További ételek? Disznótógy, vaddisznófej, halastál, kacs, vadruca főve, nyúl, pogácsa, picenumi kalács.”

Egy másik beszélgetés során a résztvevők kijelentették: Vergiliust éppen annyira kell szónoknak tartani, mint költőnek. Négyféle beszédmód van, jelentette ki Eusebius: a részletező, amelyben Cicero vezet, a tömör, ahol Sallustius uralkodik, a száraz, amely Frontóra jellemző, a cicomás, virágos, amelyben régen az ifjabb Plinius élte ki magát... Ám egyedül Vergiliusnál találod meg együtt ezt a négy fajtát. Abban is megegyeztek, hogy az egész vergiliusi alkotás mondhatni a homéroszi mű tükörképe gyanánt jött létre. A vihart csodálatos utánzással jeleníti meg, Venus Alkinoosz leányának, Nauszikának helyébe lépett, Pallas siratása olyan, mint Patrokloszé s Aeneas és Turnus összecsapása olyan, mint Akhilleuszé és Hektoré. Szórol szóra idézett verssorokat is idéznek, amelyeket Vergilius Homérosztól fordított...

Miről beszélnek szívesen az emberek? Az egyszerű és a változatos étkezésről, dicsérik azt, a bor természetéről és a részegségről, a női vérmérsékletéről, arról pl., hogy a nőkben a meleg jele a vérbőség, amelynek természete a forróság. A könyvek azt bizonyítják, hogy abban az időben, amikor a halottakat elhamvasztották,

ha úgy hozta a sors, hogy egyszerre több testet égettek el, minden tíz férfitesthez ez nő is tettek, s ennek az egynek, mint gyúlékonynak és ezért gyorsabban égőnek a hozzáadásával a többiek is lángra kaptak.

Kérdések is elhangzanak a beszélgetések során:

Mi az oka annak, hogy az édes víz alkalmasabb a sós víznél a szenny eltávolítására? Arisztotelész már régen felvetette és meg is oldotta: a tengervíz sűrűbb, mint az édes, tele van üledékkel, az édesvíz tiszta és finom. Ennél fogva hamarabb behatol abba, amit mosni kell, és amíg szárad, a szennyfoltokat is magával viszi.

Mi volt előbb: a tyúk vagy a tojás? Disarius válaszol: Én előadom azt, ami mondanám eszembe jut mindkét változatról, meghagyva neked, hogy a kettő közül azt válaszd, amelyik helyesebbnek tűnik... (A két változatot nem idézem, kérem az olvasót, az érdeklődőt, hogy olvassa el Macrobius könyvéből a 145-147. oldalon.)

Macrobius műve sem nem szépirodalom, sem nem tudományos jellegű, hanem a kettőnek sajátos keveréke, mondhatnánk úgy is: művelődéstörténeti enciklopédia, de anekdoták, szójátékok, tréfák is szép számban szerepelnek benne. Egy római keret, római szereplőkkel, szorgalmasan összehordott anyag ügyesen elrendezve, az emlékezet támogatására, összefüggő egységben. Végző soron Macrobius műve az utókor számára megőrzött számos művelődés-történeti adatot, könyve egyike azoknak a műveknek, amelyekre az európai kultúra épült — idézzük Szabó György fülszövegét.

Erdélyi Toll – szervekeknek

Kozma Mária

Marcika-mesék

1.

Csiperke és Pettyes Galóca

Csutak úr mióta világ a világ, az erdőszélen állt kereken-vastagon, gyökérlábalával a földbe kapaszkodva. Csupasz volt Csutak úr sokáig, de aztán megengedte a pihe-puha Moha asszonyságnak, hogy családjával rátelepedjen. Azóta nem volt magányos, megbeszéltek az erdő ügyes-bajos dolgait, s amikor Moha asszonyság az ölében szebbnél szebb fehér pettyes piros gombákat dédelgetett, Csutak úr büszkén azt gondolta, ő a legszebben felékesített lakója az erdőnek. Csak akkor döbbsent meg, amikor Marcika arra járt és így szólt:

— Ezek a pettyes galócák szépek, de nem ehetőek.

Csutak úr mindaddig nem nagyon foglalkozott ezzel, mert neki eszébe sem jutott gombát enni. Egy napon azonban másféle gomba bújt Moha asszonyság tenyerébe. Csutak úr olyan jelentéktelennek, csúnyácskának látta a sötétbarna aljú, fehér tetejű kalapot, hogy tulajdonosával szóba sem akart állni, csak akkor csodálkozott el, amikor Marcika örvendezve megsimogatta és így üdvözölte:

— Szervusz, Csiperke, nagyon szeretlek téged, úgy szeretlek, hazaviszlek, mind megeszlek, hamm.
